Continue

Mae Sot, Thailand. Av Peter Hershey. Siddhattha Gotama (pali), Siddhartha Gautama (sanskrit), Shakyamuni. Uttale buddha. Sanskrit, "den oppvåknede". Buddha-freske fra Khotan i Kina. British Museum i London Buddha var buddhismens stifter. Hans lære (dharma), slik denne er bevart i buddhistiske tekster, utgjør grunnlaget for alle buddhistiske retninger. Han skal også selv ha grunnlagt buddhismens monastiske orden (sangha), og dermed buddhismen som organisert religion. Buddha betyr «Den oppvåknede». Det er ikke et personnavn, men en ærestittel som ble gitt til den indiske prinsen Siddhattha Gotama etter hans oppvåkning (bodhi). Buddha (med stor forbokstav) referer her til Siddhattha Gotama, som av buddhistiske tradisjoner regnes som én i en uendelig rekke buddhaer.Det er i dag enighet om at Buddha var en historisk person, og hovedtrekkene i hans biografi. Det er derimot noe usikkerhet knyttet til nøyaktig når Buddha levde. En vanlig datering er 566–486 fvt., men dette er sannsynligvis for tidlig. Foreløpig konsensus blant forskere er at Buddha levde rundt år 400 fvt. Tema: Buddhisme og Verdensreligioner Som ung levde Siddhattha Gotama et bekymringsløst liv i Sakya-ættens hovedstad Kapilavatthu, på grensen mellom det nåværende Nepal og den indiske provinsen Bihar. En plutselig erkjennelse av sykdom, alderdom og død fremkalte en åndelig krise. Dette førte til at han forlot sin familie da han var 30 år gammel, og ble en hjemløs asket. I flere år søkte han innsikt i tilværelsens mening hos tidens filosofer og ble kjent som Sakyamuni («vismannen fra Sakya-ætten»).Han utøvde lenge en streng askese, men til ingen nytte. Han satte seg så i meditasjon under et fikentre ved det nåværende Bodh Gaya i Bihar. Samme natt opplevde han det avgjørende gjennombruddet til klar erkjennelse av tilværelsens sammenheng og veien til lidelsens opphør, nirvana. Dette var hans oppvåkning. Kort tid etter holdt han sin første preken i Sarnath, nær Varanasi, og fikk etter hvert en betydelig tilhengerskare, hvorav mange ble munker (bhikkhu).Etter oppvåkningen synes ikke hans liv å ha vært preget av dramatiske begivenheter. Frem til sin død i en alder av 80 år var han på stadig vandring i Nord-India, hvor han underviste i dharma, den evige lære, som han mente å ha gjenoppdaget. Han innlot seg ofte i diskusjon med representanter for andre filosofiske og religiøse retninger; særlig var Buddha skarp i sin kritikk av brahmanismens metafysiske spekulasjoner og blodige offerkult. Han døde i Kushinagari, i nærheten av Kapilavatthu.Buddha var en person preget av toleranse og besluttsomhet. Hans prekener bærer preg av intellektuell klarhet og skarp psykologisk innsikt. Buddha ble av sine tilhengere, og av hele den eldste tradisjonen, ikke betraktet som en gud, men som både guders og menneskers læremester: et enestående vesen som ved egen kraft var nådd frem til den forløsende innsikt. Riktignok tenktes han ikke å være virksom etter sin død, men i egenskap av forbilde og veiviser ble han allerede mens han levde gjenstand for store æresbevisninger. Etter hans død ble relikviene omhyggelig bevart i stupaer og gjort til gjenstand for kult. Buddha er den første av De Tre Juveler, som alle buddhister tar sin tilflukt til den dag i dag: Buddha, dharma («læren») og sangha («forsamlingen»).Beretningene om hans liv ble fra første stund innvevd med overnaturlige hendelser: nedstigning som bodhisattva fra Tushita-himmelen, fødsel fra morens høyre side samt prøvelser utsendt av frister-demonen Mara mens han satt under fikentreet. Disse har gjennom tidene vært et kjært emne for buddhistisk kunst og litteratur.I mahayana -buddhismen fikk Buddha-skikkelsen en ny dimensjon, idet den ble kosmisk, evig og guddommelig. Sakyamunis fødsel og død blir betraktet som en illusjon, et skuespill utført for å undervise og derved frelse menneskene. Læren om Buddhas trikaya («tre legemer») – det absolutte eller kosmiske dharmakaya («lærens legeme»), det paradisiske eller himmelske sambhogakaya («nytelsens legeme») og det jordiske nirmanakaya («illusjonens legeme») – ble utarbeidet. Samtidig ble den gamle tanken om at Buddha bare var én i en uendelig rekke tilsvarende skikkelser som fra tid til tid fremstod i verden, utvidet til også å gjelde rommets dimensjon. Et stort antall andre buddhaer tenkes i mahayana-buddhismen å trone hver i sitt paradis eller verdenssystem. Å bli gjenfødt i et slikt paradis, særlig hos Amitabha i vest, ble buddhistenes mål i store deler av Øst-Asia.I visse retninger, særlig den japanske Shingon, ble Buddha i form av Vairocana («den strålende») betraktet som opphav til hele universet.Tantrismen opererer med en rekke på fem buddhaer som kun har symbolsk karakter; ved kompliserte korrespondanser tenkes de til sammen å utgjøre både den ytre og den indre helhet. Buddhas lære handler grunnleggende sett å frigjøre oss fra illusjoner som skaper lidelse og leve i kjærlig vennlighet. Dette kommer naturlig fra tre innsikter som er del av det å våkne opp: For det første så Buddha hvordan alt endrer seg hele tiden. Alt er endring. Dermed eksisterer heller ingenting for seg selv eller uforandret over tid, fra den minste partikkel til galakser. Alt henger sammen på forskjellige måter. Det er derfor ingen faste uavhengige fenomener noe sted. Ingen “sjel” eller “personlighet” som er fast eller uforanderlig. Den tredje innsikten kommer fra de første: I den grad vi gjør oss avhengig av at tanker eller ting er på den ene eller andre måten skaper vi lidelse for oss selv. Når vi klynger oss til noe vi liker, skaper vi lidelse når det vi liker endrer seg. Når vi prøver å unngå det vi misliker, skaper vi frustrasjon fordi vi ikke kan kontrollere verden. Denne lidelsen er unødvendig og Buddha viser hvordan vi kan frigjøre oss. Buddha så at et sunt liv er basert på disse innsikten. Det frigjør oss til å leve liv motivert av kjærlighet for alt liv skaper frihet. Du kan også frigjøre deg. Vil du? Les mer i denne inspirerende lille boken: Introduksjon til Buddhisme Prins Siddharta Gautama skal ha innsett at verden var preget av lidelse da han kom ut av palasset hvor han vokste opp. Ifølge buddhismen førte denne opplevelsen til at han begynte å søke etter en vei vekk fra lidelsen, og til slutt ble Buddha.For å forstå det buddhistiske verdensbildet, er det viktig å huske på noen særtrekk ved det indiske religiøse landskapet for 2500 år siden. Tanker om et univers uten begynnelse og slutt, troen på menneskets evner til å trene seg opp til å bli supermennesker, og idéen om at alle handlinger har konsekvenser for ditt neste liv, var viktige i flere indiske religioner. For å forstå disse tankene bedre må vi se på betydningen av fire sentrale buddhistiske begreper: samsara, karma, dharma, og nirvana.Samsara kan oversettes med «kontinuerlig eksistens», og er læren om gjenfødelsesprosessen. Det er idéen om alt som eksisterer skifter form i det uendelige. Det kan sammenlignes med vannets kretsløp, bare oppgradert til å gjelde alle levende vesener. Akkurat som årstidene, dag og natt, liv og død, så forandrer levende vesener og selve universet seg alltid, i en uendelig rytmisk dans. Det finnes ikke noe første begynnelse eller endelige slutt, bare kontinuerlig forandring. Dermed har buddhismen i likhet med andre indiske religioner en sirkulær tidsoppfatning, i motsetning til de abrahamittiske religionene som opererer med en lineær tidsoppfatning. Ifølge buddhismen er det seks ulike tilværelsesmåter man kan bli gjenfødt som:menneskerguder (deva) halv-guder (asura)dyr sulten ånd (preta) ulike typer vesener i helvete (niraya)I buddhismen er samsara et fengsel, der uvitenhet, grådighet og hat binder mennesker fast. Man kan kun bryte ut ved å oppnå nirvana. Det som binder mennesker til dette kretsløpet, og som bestemmer hva som blir din neste gjenfødsel, er karma.Karma betyr hovedsakelig to ting: en intensjonell handling, og en moralsk lov om at dine handlinger alltid har konsekvenser for dette livet og senere gjenfødsler. Karmaloven gjelder alle levende vesener.Enhver handling med intensjon fører til karma. Det er altså ikke handlingen i seg selv, men impulsen eller intensjonen før handlingen, som produserer karma. Å tråkke på en snegle ved et uhell gir eksempelvis ikke dårlig karma ifølge buddhismen, fordi handlingen ikke var villet.Det som bestemmer tilværelsen man blir gjenfødt i, er våre tidligere intensjonelle handlinger i menneskeform. Derfor produserer man ikke ny karma mens man er gjenfødt som enten gud, dyr, vesen i helvete, eller sulten ånd. Disse andre tilværelsesformene anses derfor som enten straff eller belønning for handlinger begått i tidligere menneskeliv.Dharmahjulet er et vanlig symbol på buddhismen. De åtte eikene symboliserer den åttedelte veien til nirvana.Buddhas lære kan kort sammenfattes i De fire edle sannhetene og i Den åttedelte veien. De fire edle sannhetene er Buddhas analyse om hvorfor utilfredshet eller lidelse er en stor del av tilværelsen, hvor lidelsen kommer fra, og hvordan man kan frigjøre seg fra lidelse.De fire edle sannheter som Buddha erkjente, er:Sannheten om lidelsen: Alt er lidelse, alt er forgjengelig, alt er uten evigvarende vesen.Sannheten om lidelsens opprinnelse: Uvitenhet, hat og begjær etter sanselige nytelser, eksistens eller tilintetgjørelse.Sannheten om lidelsens opphør: Den opphører når begjæret slukkes og uvitenheten (først og fremst i form av forestillingen om et evig bestående «jeg») forsvinner. Sannheten om veien til lidelsens opphør: Skjer ved at en følger den åttedelte vei.Nirvana er det endelige målet med buddhismen. Selve ordet betyr «utslukning», som refererer til utblåsing av begjæret, som er årsaken til lidelse. Nirvana er en tilstand av total frihet fra lidelse, gjenfødsel og uvitenhet. Det kan ikke beskrives språklig, fordi det overgår alt, inkludert det språklige.Veien som fører til nirvana er åttedelt, men består av tre hoveddeler: visdom, etikk og meditasjon. Alle åtte delene henger sammen og må balanseres for å oppnå nirvana:Den åttedelte veienTre hoveddelerRett synRett intensjonVisdom (prajna)Rett taleRett handlingRett levemåteEtikk (sila)Rett anstrengelseRett oppmerksomhetRett konsentrasjonMeditasjon (samadhi)For å utvikle visdom trenger man rett syn og rett intensjon. Rett syn handler om tro og tillit til Buddhas lære, og å se virkeligheten slik den virkelig er. Rett intensjon betyr å gi avkall på all ondskap og fiendtlighet, og etterstrebe ikke-vold som prinsipp.Etikk og bestemte leveregler er sentralt i buddhismen. Rett tale betyr å beherske tungen – det vil si ikke lyve, baksnakke, sladre, snakke uten å tenke. Rett handling innebærer å følge grunnleggende regler for god adferd i buddhismen, som inkluderer forbud mot drap, tyveri, skadelige seksuelle handlinger og så videre. Rett levemåte er å unngå yrker som skader andre, slik som slakter eller våpenselger.De fleste buddhister ser det som nødvendig eller en fordel å leve som munk dersom man skal nå nirvana. En del buddhister mener dette også er oppnåelig for kvinner som lever som nonner.Meditasjon er buddhistenes metoder for å deprogrammere seg selv. For å meditere riktig trengs tre ingredienser: Rett anstrengelse, som betyr å forhindre og gi slipp på negative tanker og følelser. Rett oppmerksomhet, som er å være tilstede og oppmerksom på sine tanker og handlinger her og nå. Og rett konsentrasjon, som betyr trening av evnen til å ha full konsentrasjon over tid på ett objekt eller én tanke.Hvilke deler av den åttedelte veien som vektlegges mest, varierer blant ulike buddhistiske retninger. Buddha var ingen gud, men en lærer for både guder og mennesker. Av Sofiaworld/Shutterstock. Begrenset gjenbruk Statue av en Buddha i Pattaya, Thailand Statue av en 11,3 meter høy Buddha i Japan Buddha er grunnleggeren av buddhismen. Han var en indisk prins som het Siddhattha Gotama. Han levde rundt år 400 fvt., og bodde på grensen mellom India og Nepal. Buddha betyr «den som har våknet». Læren til Buddha heter dharma og er skrevet ned i de buddhistiske tekstene.Buddha blir ikke regnet som en gud, men en lærer for både mennesker og guder. Tema: Verdensreligioner Buddha vokste opp i luksus og ble beskyttet mot alt som var trist og vondt. Likevel forsto han at det var sykdom, lidelse og død i verden. Da han var 30 år gammel, dro han fra familien sin for å finne ut om det var mulig å slippe unna lidelse. Buddha brukte all sin tid og energi på å trene viljen og tanken. I mange år levde han som munk. En natt satt han og mediterte under et tre, og plutselig kjente han at han forsto hvordan menneskene kunne slippe lidelsen. Dette kalles for hans oppvåkning. Etter at Buddha hadde hatt oppvåkningen, dro han rundt nord i India og underviste. Han fortalte folk om det han hadde forstått den natten. Han fikk etter hvert mange som fulgte ham og ville lære av ham. Buddhas lære kalles dharma. Dharma inneholder sannheter som ifølge buddhismen er viktig for hele tilværelsen: Sannheten om lidelsen: Alt er lidelse, og alt dør. Sannheten om hvordan lidelsen blir til: Ved uvitenhet, hat og grådighet. Sannheten om at lidelsen kan bli borte. Sannheten om veien bort fra lidelsen: Følg den åttedelte veien. Den åttedelte veien viser buddhistene hva de skal gjøre for å nå nirvana. Det viktigste menneskene kan gjøre, er å bli bedre, både i handling, ord og tanke. Den som har nådd nirvana, er fri fra all lidelse og blir ikke født på nytt. Buddha ble ikke sett på som en gud. Han var læreren til både guder og mennesker, en læremester som hadde klart å komme fram til stor kunnskap og forståelse. Buddha døde da han var 80 år gammel. Ifølge buddhismen nådde han nirvana og ble ikke gjenfødt. Før Buddha døde, sa han at det ikke var han selv som var viktig, men alt han hadde sagt. Det han lærte menneskene, ble først husket og fortalt videre. Etter hvert ble Buddhas ord skrevet ned, slik at ingenting skulle bli glemt eller forandret. Buddha er også et ord for en person som har blitt opplyst, og ikke vil bli gjenfødt. Buddhismen er en “ikke gudelig religion” og livsfilosofi som er basert på læren til den indiske prinsen Siddharta Gautama som levde fra ca. 563 f.Kr. til ca. 483 f.Kr. i Nord-India/Nepal.Hva er buddhismen?Siden buddhismen er rundt 600 år eldre enn kristendommen og Islam regnes buddhismen idag som en av verdens eldste praktiserende religioner. Det anslås idag at det finnes omkring 500 millioner buddhister i verden. Hovedvekten av dem lever i sør-øst Asia (Burma, Thailand, Laos, Kambodsja), Sri Lanka og de nordøst-asiatiske landene Tibet, Mongolia, Kina, Korea, Japan og Taiwan hvor buddhismen er den dominerende religionen. I disse landene er det mange som praktiserer buddhisme sammen med sjamanisme, animisme, taoisme, konfucianisme, shintoisme og andre tradisjonelle religioner og filosofier, men det er også mange buddhister som ikke er knyttet til noen organiserte trossamfunn.Sammenligner vi buddhismen med andre religioner er det lett å se at hinduismen og buddhismen alltid har påvirket hverandre i ulike retninger, noe som har sammenheng med at de begge oppsto i India.Buddhismens tre juvelerBuddhismen er bygd opp av tre juveler som er:Buddha – buddhismens lærerDhamma – selve lærenSangha – felleskapet til dem som slutter seg til læren (klosterlivet)Hvem var Siddharta Gautama (Buddha)?Buddhismens grunnlegger Siddharta Gautama var en prins i et lite kongedømme i Lumbini, et sted som i dag tilhører Nepal. En bortskjemt prins som vokste opp i en beskyttet og luksuriøs tilværelse i sin fars palass.Når han ble eldre fikk han for første gang se en gammel mann, en syk mann, en død mann og en munk. Han begynte å lure på hva dette livet egentlig var for noe. Spesielt gav hans møte med en munk et inntrykk for freden han søkte etter. Han bestemte seg derfor å gi opp det sløve livet i palasset, med kone og barn for å bli munk. Han var nå 29 år.Han gikk i lære hos to guruer og praktiserte askese med sine fem egne disipler. Senere gav han opp askesen og bestemte seg for å søke middelveien mellom askese og rikdom.Når Siddhartha var 35 år opplevde han en oppvåkning i Bodh Gaya, der han:– husket alle sine tidligere liv – så sammenhengen mellom ett liv og det neste – innså de fire edle sannheteneOpplevelsen gjorde Siddhartha til en buddha som betyr «en som har våknet». Selve begrepet «buddha» stammer fra verbet «budh», som betyr «å våkne» eller «å bli opplyst» og «å begripe».Siddhartha fikk denne æresbevisningen fordi han skjønte hvordan alt henger sammen og fant en metode for å gjøre slutt på all lidelse i tilværelsen og oppnå nirvana gjennom å følge en åtteleddede vei. Denne oppvåkningen og det den lærte han er idag utgangspunktet for buddhismen. Siddharta var med andre ord ingen gud eller sønn av gud. Han var født som menneske men oppnådde en visdom som gjorde at han ble mer enn et menneske – en buddha.Etter oppvåkningen vandret Buddha rundt som lærer på store deler av det indiske subkontinentet i 45 år for å lære folket veien som fører til slutten på lidelsen og nirvana, før han selv gikk inn i nirvana 80 år gammel. På veien ordinerte han sine følgesvenner. Først bare munker, senere også nonner.Hva er lidelse?Buddhismen går i korte trekk ut på å fjerne lidelsen i folks liv gjennom å følge en åtteleddet vei. For å forstå buddhismen må vi derfor forstå hva buddhismen legger i begrepet lidelse.Buddha skiller mellom tre ulike nivåer for lidelse:Alt vi til vanlig oppfatter som en lidelse, f.eks. fødsel, sykdom, alderdom og død, ubehagelige opplevelser etc. er en lidelse.En lykkelig følelse eller en heldig livssituasjon er ikke evigvarende. Den forandrer seg før eller senere, og når det forandrer seg vil dette medfører en lidelse. En lykkefølelse er ikke evigvarende. Den vil før eller senere resultere i en lidelse.Verden er full av fysiske og mentale krefter som til sammen danner vår selvoppfattelse (individet/”jeg”), men siden disse kreftene er i stadig endring vil også vår egen selvoppfattelse endre seg over tid. Noe som skaper et nytt sett av lidelse før vi igjen finner harmoni i tilværelsen gjennom å følge en middelvei.De fire edle sannheterBuddha så på det fysiske livet på som en kontinuerlig lidelse, hvor man er bundet i et livshjul (Samsara), inntil man når en fullstendig oppvåkning.Grunnlaget for Buddhas lære er “De fire edle sannheter” som forklarer årsakene til lidelsen i tilværelsen og hvordan denne lidelsen kan fjernes.De tre første læresetningene (sannhetene) er egentlig ikke noe annet enn logiske trinn i et resonnement, som leder frem til det fjerde hovedpunktet som forklarer hvordan denne lidelsen skal fjernes gjennom å følge en middelvei.“De fire edle sannheter” er:Sannheten om utilfredsheten Mening: Livet er fylt av lidelse, frustrasjoner og mangel på lykke som et resultat av at alt forandrer seg hele tiden. Livet er “en dal av tårer” pga. forhold som hat, sjalusi, misunnelse, misnøye, sykdom, alderdom og vissheten om døden. Sannheten om utilfredshetens opphav Mening: Årsaken til denne lidelsen ligger i begjæret; klyngingen til verden på en slik måte at den fører til lidelse – pga. ønsket om sanseglede, ønsket om å gjøre slutt på det ubehagelige, begjæret etter å fortsatt leve osv. Et begjær som fører til konflikter mellom mennesker og nasjoner.Sannheten om utilfredshetens opphør Mening: Veien til å fjerne lidelsen ligger derfor i å fjerne dette begjæret og klyngingen til verden. Lidelsen er kun midlertidig, slik at når dette begjæret fjernes oppnås Nirvana.Sannheten om den åttedelte veien Mening: Lidelsen og begjæret fjernes gjennom å følge “den åtteleddede vei“, også kalt middelveien, hvor mennesket fullstendig oppgir, undertrykker og tilintetgjør alle de 12 ledd som finnes i årsakskjeden til Buddha. Lykkes man å følge denne middelveien vil dette føre deg til fullkommen erkjennelse og nirvana, som er den opplyste tilstand i sinnet. Det er med andre ord kun gjennom å følge den åtteleddede vei vi kan komme ut av livshjulet og lidelsen.Disse fire edle sannhetene lærer oss:At smerte eksisterer.At det er årsaker til at det vonde finnes.At det eksisterer en tilstand der det vonde ikke finnes.At det eksisterer en vei til den tilstanden der det vonde ikke finnesBuddha fortalte sine elever:“Det er to ytterligheter som må unngås av et menneske som ønsker å gi avkall på verden. Den ene av disse er å gi etter for impulsene som er knyttet til de sterke følelsene, og spesielt lidderlighet. Dette er lavt, usivilisert, uverdig og formålsløst. Den andre ytterlighet er selvpinsler som er smertefullt, uverdig og like lite formålstjenelig.”Den åtteleddede veiYou need to be logged in to view the rest of the content. Vennligst Log In. Ikke medlem? Bli med oss Buddha var en høyt respektert læremester. Han grunnla en lære og en organisasjon som levde videre etter hans død og som har bredt seg langt utenfor India, der bevegelsen oppsto. I dag er det over 500 millioner buddhister verden over. I Norge er det i skrivende stund i overkant av 20.000 personer som er tilsluttet buddhistiske livssynssamfunn og anslagsvis like mange som regner seg som buddhister uten å være tilsluttet noen slik organisasjon, og disse tallene er økende. “Buddha” er en tittel som betyr “Den oppvåknede”. Hans egentlige navn var Gotama (skr. Gautama), og det hendte folk omtalte ham eller henvendte seg til ham med dette navnet. Men ellers omtales han oftest med en rekke forskjellige hederstitler. Den vanligste er “Mester” (bhagava). Selv omtalte han seg av og til med betegnelsen “Han som er kommet fram til sannheten” (tathagata). Vi vet ikke nøyaktig hvilket år Buddha ble født. Forskjellige tradisjoner angir ulike årstall, men de fleste forskerne regner det i dag som mest sannsynlig at han levde på 400-tallet f.Kr. Etter at han var vokst opp i et adelsmiljø, forlot han hjem og familie, sa fra seg alle sine adelsrettigheter og gikk ut som hjemløs eneboer – samana – på søken etter frihet fra de sorger og den lidelse som han så som en integrert del av menneskelivet. Det å være samana var en rolle som allerede var fast etablert i det indiske samfunnet, eller rettere sagt i utkanten av samfunnet. En samana var en “hjemløs”, en omvandrende person som praktiserte forskjellige former for askese og/eller meditasjon. De kunne være eneboere i ordets rette forstand, eller de kunne være mer eller mindre fast organisert som elever under en læremester. Folk flest hadde respekt for disse samanaene og ga dem mat og andre nødvendighetsartikler. Etter at Gotama hadde gått i lære hos til slike læremestere og deretter prøvd streng askese i flere år, innså han at intet av dette ga ham svaret på de grunnleggende spørsmålene som opptok ham. Derfor bestemte han seg for å finne sin egen vei og metode, noe som førte til en dyptgripende opplevelse, et gjennombrudd som omtales som “oppvåkning” (bodhi), og på den måten ble han “Den oppvåknede” (Buddha). Bagan, Myanmar. Av Nitipol Temprim/Shutterstock. Begrenset gjenbruk Fremtidens Buddha Maitreya i Bumthank-pagoden, Bhutan. Buddhismen er en verdensreligion stiftet av Buddha i Nord-India på 400-tallet fvt. Om lag 500 millioner mennesker – rundt sju prosent av verdens befolkning – bekjenner seg til buddhismen. Kjerneområdene er Sør- og Sørøst-Asia, Himalaya, Tibet og Mongolia. Den er også spredt til Nord-Amerika og Europa. Buddha og hans lære (dharma) står sentralt i buddhismen, og utgjør to av buddhismens «tre juveler» (triratna). Buddha vant «oppvåkning», som innebærer en erkjennelse av De fire edle sannheter, og han oppnådde nirvana («utslukning»), som vil si at han ble fri fra all gjenfødelse. Dette er det endelige målet for alle buddhister.Buddhisme er ikke bare en religiøs og filosofisk lære, men har gjennom sin etikk satt et sterkt preg på de samfunnene den har vært i kontakt med. Buddhismen har vært den fremste formidleren av indisk sivilisasjon i Asia og en mektig kulturimpuls innen kunst, litteratur, filosofi og statsstyre gjennom 2500 år. Buddhismen er i dag delt i to hovedtradisjoner: theravada og mahayana. Tema: Kina, Buddhisme og Verdensreligioner Buddhismen. Stupa i Sarnath ved Varanasi (Benares), hvor Buddha holdt sin første preken. Buddhismen overtok den allmennindiske forestillingen om karma («gjerningenes lov»). Karma vil si moralsk kausalitet, og den enkeltes livssituasjon blir sett som et resultat av gode og onde handlinger i tidligere liv. Begjær, eller «tørst», og uvitenhet gjør at man gjenfødes fra liv til liv. Samtidig er læren om anatman («ikke-selv» eller «ikke-sjel») grunnleggende i buddhismen. Ingen evig eksisterende sjel vandrer rundt i samsara (rundgangen av fødsel, død og ny fødsel), men mennesket består av fem elementer i stadig forandring: ytre form fornemmelser forestillinger viljesimpulser bevissthet Det endelige målet for det religiøse liv er nirvana («utslukning»), en uforanderlig tilstand der alt begjær og all illusjon har opphørt. Den som har nådd nirvana, blir ikke gjenfødt på nytt.De fire edle sannheter som Buddha erkjente, er: Sannheten om lidelsen: Alt er lidelse, alt er forgjengelig og alt er uten evigvarende vesen Sannheten om lidelsens opprinnelse, som er «tørst» etter sansegleder, eksistens eller tilintetgjørelse Sannheten om lidelsens opphør: Den opphører når «tørsten» slukkes og uvitenheten (først og fremst i form av forestillingen om et evig bestående «jeg») forsvinner Sannheten om veien til lidelsens opphør, som skjer ved at en følger den åttefoldige vei Den åttefoldige vei har tre hovedpunkter: Etikk: påbud om å avholde seg fra drap, tyveri, usannhet, rusdrikker og ukyskhet Konsentrasjon: fra besinnelse på kroppens handlinger til dyp meditasjon Visdom: klar innsikt i tilværelsens natur I tillegg til Buddha selv var idealskikkelsen i den tidligste buddhismen arhaten («ærverdig»), som ved sin død trådte inn i nirvana i likhet med Buddha og derved fjernet seg fra menneskenes verden. I århundrene før og etter vår tidsregning vokste det allikevel frem et nytt ideal: bodhisattvaen. Idealet om bodhisattvaen kom til uttrykk i de såkalte mahayana-sutraer, og denne nye retningen ble kalt mahayana («Den store vogn»). Følgerne av mahayana-buddhismen kalte de eldre retningene for hinayana («Den lille vogn»). Denne betegnelsen brukes fortsatt ofte for å skille de eldre skolene fra mahayana-retningene, selv om det opprinnelig var en nedsettende betegnelse. Hinayana omfattet flere forskjellige skoler, hvorav bare én har overlevd til våre dager, nemlig theravada («De eldstes lære»). Relieffer på en portal i Sanchi, India, som fremstiller scener fra Buddhas liv. Theravada har i store trekk holdt fast på den tidlige buddhismens lære og munkeliv. Theravada legger vekt på at den enkelte skal oppnå nirvana gjennom meditasjon og intellektuell innsikt, og derved bli en arhat. De fleste theravada-buddhister mener imidlertid at det i praksis ikke lenger er mulig å oppnå tilstanden av arhat; målet for det religiøse liv blir derfor i første rekke å sikre gjenfødsel som menneske, eventuelt gjenfødsel i en himmelsk tilværelsesform, gjennom etisk livsførsel, selvforglemmelse i form av gavmildhet overfor buddhismens institusjoner, og – i den grad det er mulig – meditasjon. På 1900-tallet ble meditasjon utbredt blant theravada-buddhister, ikke bare som tidligere blant munkene, men også blant legfolket. Retningen er dominant i Sør- og Sørøst-Asia. Silkebroderi fra Kina eller Tibet med temaer fra buddhismen. Mens samsara og nirvana i de eldre skolene og i theravada-skolene ble betraktet som virkelig eksisterende, diametralt motsatte størrelser, gikk den filosofiske utviklingen i mahayana mer i monistisk retning. Madhyamika-skolen, som ble stiftet av Nagarjuna (150–250 evt.) på 100-tallet, lærte at frelsen lå i negasjonen av alle begreper og forestillinger idet den eneste virkelighet var shunyata («tomheten»). Retningen artet seg derfor som en radikal kritikk av de eldre skolene. Yogachara-skolen, som kan føres tilbake til brødrene Asanga og Vasubandhu (300–400-tallet evt.), stod for en idealistisk filosofi der tilværelsen tenktes helt og holdent å bero på citta («tanken, bevisstheten»). Begge skoler var viktige for mahayana-buddhismens videre utvikling i India og Øst-Asia, og ofte ble madhyamikas «tomhet» identifisert med yogacharas «bevissthet», for eksempel i tantrismen som gjorde seg gjeldende innen den indiske buddhismen fra 500–600-tallet evt. og som kom til å sette sitt preg på buddhismen i Tibet og Nepal.Sammen med bodhisattva-idealet var tanken om en kosmisk, evig Buddha-skikkelse av vesentlig betydning for mahayana, ofte i form av læren om alle tings iboende Buddha-natur. Særlig i den kinesiske meditasjonsskolen, ch'an (japansk zen), var dette en sentral forestilling; den eldre buddhismens betoning av gradvis og møysommelig overvinnelse av «tørst» og «uvitenhet» ble erstattet med «øyeblikkelig oppvåkning». Enhetsfilosofier ble også utarbeidet av de kinesiske skolene huayan (japansk Kegon) og tiantai (japansk Tendai). Kontinuiteten i buddhismens historie utgjøres av den monastiske orden (sangha), hovedsakelig organisert innen klosterlivets ramme. Munkene og de mer fåtallige nonnene har stort sett den samme livsformen i alle buddhistiske land og følger lignende regler. Klostrene kan imidlertid variere fra store klosteruniversiteter, utbredt i India før rundt 1100 evt. og i nyere tid vanlig i Tibet, til små landsbyklostre med lokal rekruttering.Ritualer er svært viktig i buddhismen, både for legfolk og for munker og nonner. I theravada-land er det særlig paritta, resitasjon av spesielle, korte tekster fra de hellige skrifter (Tripitaka), som er utbredt. Denne resitasjonen utføres av munkene og tjener til å beskytte både mennesker og eiendom. Kult av guddommer og pilegrimsferder til hellige steder er viktig, for eksempel til Adam’s Peak på Sri Lanka.De ulike tradisjonene innen mahayana-buddhismen har et særlig rikt rituelt liv, der spesielt kulten av de mange buddhaene og bodhisattvaene står sentralt. Også innen mahayana er pilegrimsreiser en viktig religiøs aktivitet, ikke minst for legfolket.I land i Øst-Asia, der buddhismen finnes side om side med andre religioner som taoismen i Kina og shinto i Japan, har ofte buddhismen spesielle funksjoner i det religiøse liv, især for legfolkets vedkommende. Det er for eksempel gjerne buddhistmunker som utfører de religiøse ritualene som hører til begravelser og som skal sikre den avdødes ve og vel i det hinsidige. Buddhismens lære og karma innebærer nemlig at munkene ansees for å ha innsikt i gjenfødselens sammenheng. Buddhismen. Kartet viser utbredelsen av de ulike retningene i buddhismen. Dette illustrerer hovedlinjene, og virkeligheten er ikke fullt så skjematisk; det finnes for eksempel theravada-buddhister i Yunnan-provinsen i Kina (på grensen mot Myanmar og Laos) og i Sør-Vietnam (i områder som har hatt innflytelse fra Kambodsja). Buddhismen er ikke enerådende religion i de landene der østasiatiske mahayana-retninger er utbredt – her har buddhismen konkurranse fra blant annet kristendom, taoisme, shintoisme, ikke-religiøsitet m.m. Buddhismen ble fra første stund utbredt av munker, bhikkhu («tiggere»), som ble forsørget av legfolket. Munkene, som opprinnelig var omvandrende, unntatt i regntiden, dannet etter hvert permanente klostersamfunn. Særlig under keiser Ashoka (272–236 fvt.), som selv ble buddhist, fikk den stor utbredelse og ble også innført på Sri Lanka.Theravada ble utbredt via sjøveien til Sri Lanka og til Myanmar, Thailand, Laos, Kambodsja og Vietnam i Sørøst-Asia, mens mahayana nådde Tibet fra Nepal og Kashmir. Langs karavaneveiene i Sentral-Asia nådde buddhismen Kina og spredte seg derfra til Korea, Japan og Vietnam, hovedsakelig i form av mahayana. Buddhismen har vært aktivt misjonerende og kunne så sent som på 1500-tallet vinne et helt folk for seg, nemlig mongolene. I India førte invasjoner sammen med hinduismens gjenoppblomstring til at buddhismen gradvis ble fortrengt, inntil den praktisk talt forsvant i løpet av 1100-tallet. Som en følge av islams fremrykking forsvant den også fra Øst-Iran, Sentral-Asia og Indonesia.I dag ligger buddhismens kjerneområde i Tibet og Himalaya-regionen samt i Sør- og Sørøst-Asia. Ifølge Pew Research Center var det i 2010 omtrent 488 millioner buddhister i verden. Nesten 99 prosent av disse bor i Asia. I Tibet er nærmere 100 prosent av den tibetanske befolkningen buddhister eller tilhengere av bonreligionen. I både Thailand og Kambodsja er rundt 95 prosent av befolkningen buddhister, i Myanmar rundt 80 prosent og i Sri Lanka rundt 70 prosent. Buddhismen er også viktig i Vietnam, Japan, Taiwan og Mongolia. Det er også mange buddhister i Sør-Korea. I den vestlige verden finnes det om lag fem millioner buddhister i 2010. Det finnes buddhistiske organisasjoner og grupper i de fleste land i Europa, også i Norge. Land Antall buddhister (millioner) Andel av befolkningen Kina 244,1 18,2 prosent Thailand 64,4 93,2 prosent Japan 45,8[1] 36,2 prosent Myanmar 38,4 80,1 prosent Sri Lanka 14,4 69,3 prosent Vietnam 14,3 16,4 prosent Kambodsja 13,7 96,9 prosent Sør-Korea 11,0 22,9 prosent India 9,2 0,8 prosent Malaysia 5,0 17,7 prosent [1] Mange japanere praktiserer både shinto og buddhisme.Tallene er hentet fra Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life – Global Religious Landscape fra 2012 og er beheftet med stor usikkerhet. Buddhismen er kommet til Norge i hovedsak fordi innvandrere med buddhistisk bakgrunn har bosatt seg her, spesielt vietnamesere og thailendere. Både mahayana- og theravada-buddhismen er representert i Norge. Det første buddhistiske samfunnet, Zen-skolen i Oslo (nå Rinzai Zen Senter), ble etablert i 1972, og det er siden etablert flere buddhistiske trossamfunn. Mange av disse er samlet i Buddhistforbundet.Ifølge Statistisk sentralbyrå fantes det 17 351 registrerte buddhister i Norge i 2017. Om lag 13 600 av disse er medlemmer av Buddhistforbundet, hvorav nesten 2000 anslås å ha etnisk norsk bakgrunn (2018). Det er vanskelig å si hvor mange buddhister det totalt er i Norge, noe som også vil avhenge av hvordan man vil definere det å være buddhist. Buddhistforbundet anslår at det i 2018 er om lag 38 000 buddhister med innvandrerbakgrunn i Norge på bakgrunn av Statistisk sentralbyrås statistikk over innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn. Medregnet buddhister med norsk eller vestlig bakgrunn anslås det totale antallet buddhister i Norge å være cirka 40 000. Buddhismen har spilt og spiller fortsatt en viktig politisk rolle i Asia. I likhet med de andre store verdensreligionene har buddhismen tette bånd til statsmakten i en rekke land og er statsreligion i blant annet Thailand. Der hvor buddhismen utviklet en egen maktbase i samfunnet utenfor statens kontroll, er det gjerne oppstått sterke konflikter; spesielt i Kina og Japan har buddhismen i enkelte perioder blitt utsatt for statlig undertrykking og forfølgelse. Se hovedartikkel: Buddhisme og politikk I vår tid er buddhismen av grunnleggende betydning for nasjonal identitet i Tibet, og religionen har en internasjonalt anerkjent talsmann i nobelprisvinneren Dalai Lama. På Sri Lanka er buddhismen identifisert med det singalesiske folkeflertallets kultur og er et viktig element i en til dels militant nasjonalisme. En lignende kobling har i nyere tid vokst frem i Myanmar. Buddhismen er også en viktig bakgrunnsfaktor for de såkalte «nye religioner» som siden andre verdenskrig har vært på fremmarsj i Japan. Bechert, H. & R. Gombrich, red. 1984. The world of Buddhism: Buddhist monks and nuns in society and culture. ISBN 0-500-25089-8 Brekke, Torkel. 2014. Hva er Buddhisme. Oslo: Universitetsforlaget. Finn boken Buddhismen i Norge, 1999 (utg. av Buddhistforbundet), Jacobsen, Knut A. 2000. Buddhismen. ISBN 82-530-2208-5, Jacobsen, Knut A. (red.) 2001. Verdensreligioner i Norge (kap. 2: «Buddhismen i Norge»). ISBN 82-15-00064-9, Trainor, K., red.: Buddhisme: et illustrert oversiktsverk, 2002, isbn 82-496-0307-9 Wetlesen, J. 2000. Selverkjennelse og frigjøring: et buddhistisk perspektiv, 2. utg., isbn 82-90787-02-2, Bøker om buddhisme i bokhylla.no Siddhartha Gautama på sanskrit; Siddhattha Gotama på pali; Shakyamuni som betyder 'vismanden fra Shakyaslægten'. Buddha (‘den oplyste’) er ikke et egennavn, men en ærestitel. Han omtalte ofte sig selv som Tathāgata (‘således gået’, dvs. den oplyste, i hvis fodspor man selv bør gå) ligesom han kaldes bhagavat (‘herren’), sugata (‘den, der vandrer lykkelig’) eller bodhisattva (‘den, der er på vej til at blive Buddha’). Buddha er en central skikkelse inden for den religion, der kendes som buddhisme. Den historiske person Siddhartha Gautama levede 480-400 f.v.t., og ifølge legenderne fik han status som Buddha, da han efter flere års asketisk træning og indsigt som 35-årig opnåede den endelige oplysning (bodhi) under botræet i Bodh Gaya. Inden sin død som 80-årig samlede Buddha en gruppe disciple omkring sig. De levede som munke i klostersamfund (sangha) og var med til at grundlægge buddhismen.Buddha kan både forstås som en historisk person, en status, et himmelsk væsen, eller en indre essens, alt afhængig af buddhistisk tradition og fortolkning. For mange praktiserende buddhister vil Buddha desuden være et levende objekt, man kan ofre og bede til, og som forventes at kunne agere i denne verden og i efterlivet. Man ved meget lidt om den historiske Buddha, men at der har været en historisk figur bag legenderne, er de fleste forskere enige i. Denne person har sikkert levet i det nuværende nordøstlige Indien i det 5. århundrede f.v.t. Kilderne angiver, at han var født ind i overklassen. Kong Ashoka, der regerede store dele af det nuværende Indien, var selv buddhist og fik rejst søjler med inskriptioner om Buddha allerede i det 3. årh. f.v.t. Den sydlige theravada-buddhisme regner Buddhas levetid fra 566–486 f.v.t (‘den lange kronologi’), baseret på traditionen om hans 80-årige levetid samt perioden på 218 år mellem Buddhas død og kong Ashokas kroning (som kan stadfæstes til 269-268 f.v.t.). Mahayana-buddhister regner ofte med ‘den korte kronologi’ på 100 år mellem Buddhas død og Ashokas kroning, altså 448–368 f.v.t. Nogle buddhister har endog forslået, at Buddhas levetid ligger endnu flere århundreder tilbage i tiden. For de fleste buddhister er den legendariske og religiøse figur dog vigtigst. Han ses som et menneskeligt ideal med forbilledlige egenskaber. Han blev og bliver også anset som en alvidende spirituel supermand med magiske kræfter, nærmest som en guddom. Religionshistorisk kan Buddha, som vi kender ham fra de indiske kilder, beskrives som en religiøs reformator. Buddha var ligesom andre omvandrende asketer en religiøs virtuos, der var med til at transformere forestillinger om menneskets og Universets natur samt skabe nye idealer for religiøs praksis. Buddha var ophavsmand til det buddhistiske klostervæsen (sangha), der efterhånden udviklede sig som en institution og til en selvstændig religion – i moderne tid kaldet buddhisme. Buddhas fødsel, oplysning og død fejres af buddhister rundt omkring i verden som ritualiserede mærkedage. Ud over kong Ashokas søjleindskrifter og tidlig buddhistisk kunst kendes kun fortællinger om Buddha fra skriftlige kilder, der blev nedfattet flere århundreder efter hans død. Buddhas ord og handlinger er efter munkenes mundtlige overleveringer beskrevet i samlingen af kanoniske tekster nedfældet på sproget pali i Sri Lanka i det første århundrede f.v.t. Blandt disse er også ‘fødselshistorier’ (Jataka), der fortæller om Buddhas tidligere liv. I det andet århundrede e.v.t. skrev munken Aśvaghoṣa en biografi om Buddha (Buddhacarita) i 28 kapitler. Selvom der ikke findes en kronologisk fortælling om Buddhas liv, kan man samle brudstykkerne til en fortælling, de fleste buddhister vil kunne genkende: Inden sin jordiske inkarnation blev guderne enige om, at det var tiden til, at den fremtidige Buddha skulle stige ned fra Tusita-himlen. Dronning Māyā var forinden i drømme blevet svanger, da en hvid elefant trådte ind i hendes skød, og efter ti måneder fødte hun ved Lumbini (nutidens Nepal) ud af sin højre side den lille velskabte dreng, der straks efter fødslen med gudernes, naturens og spåmænds velsignelse proklamerede sin status som verdens frelser. Siddhattha (‘den, der har nået sit mål’) blev han kaldt, og efter moderen Māyās død stod hendes søster Mahāpajāpa og faren, den magtfulde og rige fyrste Suddhodana, for at opfostre ham i luksuriøse omgivelser. Som ung viste Siddhattha mange evner og en høj moral, men han var også søgende efter alternative livsidealer. Som 29-årig oplevede Siddhattha sygdom, alderdom og død som udtryk for livets lidelse og forgængelighed. Han opgav herefter sit borgerlige liv med hustruen Yasodhara og barnet Rahula, og blev efterfølgende en omvandrende asket beskæftiget med meditation, yoga og streng asketisk livsform. Efter flere års søgen og træning fandt han sin egen middelvej (mellem ekstrem askese og ekstrem sanselighed) og opnåede som 35-årig oplysning (bodhi), siddende under ‘bodhi-træet’ i Bodh-Gaya. Han indgik i nirvana (‘udslukning’ af ilden, der forårsager lidelse) og blev Buddha, ‘den oplyste’. Efterfølgende fik han tilhængere, der fulgte ham som omvandrende munke. De hørte på hans belæringer om lidelsen og udfrielse fra livets uendelige kredsløb, som senere gengivet i fx Benaresprædikenen. Munkefællesskabet blev efterhånden til den buddhistiske klosterbevægelse sangha. Buddha blev 80 år og sov stille ind i den ‘endelige nirvana’ (parinirvāna), hvorfra han ikke længere skal genfødes. Allerede i ‘fødselshistorierne’ (Jataka) var der fortællinger om Buddha i flere tidligere liv. Efterhånden opstod der også ideer om en fremtidig Buddha (Maitreya), der skal komme for at genetablere Buddhas lære i en verden præget af forfald. Den tidlige buddhisme lagde op til, at munke og nonner selv kan blive en oplyst Buddha efter mange reinkarnationers ildhu og hård praksis. Begrebet arhat betegner den, der har opnået nirvana, dog med mindre grad af indsigt, end Buddha. Tanken om én Buddha i hver tidsalder har været udbredt inden for den sydlige theravada-buddhisme. I den udvidede mahayana-kosmologi er der også himmelske buddha’er. De finder plads som en slags kosmiske guddomme med hver deres attributter. Amitābha, Akṣobhya, Bhaiṣajyaguru, og Vairocana er sådanne buddhaer, sidstnævnte også som en ‘ur-buddha’ opfattet som Universets ophav. Inden for mahayana-buddhismen voksede efterhånden andre Buddha-forestillinger frem. Inden for denne tradition er idealet, at man skal udsætte egen endelige nirvana for til gengæld at fortsætte i genfødslernes kredsløb som en bodhisattva for at hjælpe andre til oplysning og udfrielse. Dalai Lama er det måske mest kendte udtryk for en sådan skikkelse. Bodhisattva er dels et nyt menneskeideal, men tager også form af utallige himmelske væsener, der kan interagere i verden. Avalokiteshvara, Mañjuśrī, Vajrapāṇi og Prajñāpāramitā er kendte eksempler på sådanne ‘himmelske’ bodhisattvaer. Nogle af disse er tæt relateret til eller identificeret med højtstående buddhister, og Dalai Lama forstås som en manifestation af Avalokiteshvara. Ideen om Buddha som mere end én figur, der har levet i en konkret historisk tid, blev senere udfoldet med læren om de tre kroppe (trikaya). Her forstås den menneskelige buddha som ét aspekt (nirmāṇakāya, ‘manifestations-krop’), den himmelske buddha, man kan møde i drømme eller under meditation (sambhogakāya, ‘nydelses-krop’) er et andet aspekt, mens buddha forstået som det ultimative princip, der ligger som kosmisk baggrund for alt i verden (dharmakāya, ‘dharma-krop’) er det tredje. Inden for den østlige mahayana-buddhisme (især i kinesisk og japansk filosofi) bredte sig yderligere ideen om en iboende ‘buddha-natur’, som enhver person potentielt har adgang til at erkende. I Japan har buddhistiske asketer tidligere taget ekstreme teknikker i brug for at blive ‘buddha i dette liv’ (sokushin jōbutsu) ved blandt andet at lade sig mumificere med bevidst udsultning. I dag nøjes man med sproglig set ved livets udgang at ‘blive buddha’, som det at dø ‘(‘hotoke ni naru’) betyder. Repræsentationer i kunst og kultur viser denne mangfoldighed af Buddha-forståelser og -fremstillinger. De første fremstillinger af Buddha var anikoniske eller symbolske; han blev gengivet som et hjul, en lotusblomst, et fodspor eller en tom tronstol. Senere blev Buddha-figurer og -statuer højtskattede symboler på religionen, altid med præg fra de lokale kontekster. Den ‘fede Buddha’ (Budai), kendt i kinesisk buddhisme som den fremtidige Buddha Maitreya, er fx udtryk for idealet om at også at gøre den ophøjede religion nærværende her i livet uden asketisk afstandtagen fra sanselige nydelser. I hinduismen er Buddha indoptaget som guddommen Vishnus niende inkarnation (avatar) i og i bahai-religionen er han en af Guds manifestationer. Det var sandsynligvis græske kunstnere, der i kølvandet på Alexander den Stores togter skabte buddhafigurer og -statuer i menneskeskikkelse. I Vesten har Buddha været afbildedet som inder og arier, og i nyere populærkultur endog anvendt som reklameobjekter til at signalere en ‘cool religion’.